پەنجەرەی نوێی ئاسمان بۆ ئەستێرەناسی و بینینی کەونی مەجەڵە

هەر لە ئێستا 2022 ڕەم و مەبەست لە پشت ئیسمە لە کەناری و مەوقیعی مە

(مەکەرەم ئیلیاس لە ئەدەبیاتەوە)

ئەمڕۆ ئەو ئاسمانەی کە هەموو ئێوارەیەک لە ڕۆژئاوا دەیبینین، ئەو ئاسمانە نییە کە ئەستێرەناسەکان ساڵانێک لەمەوبەر دەیانبینی. ئەوان ئاسمانێکیان دەبینی کە هێشتا ڕووناکی ئەو ئەستێرانەی تێدا نەگەیشتبووە زەوی، چونکە ڕووناکی زۆر ئەستێرە لە ملیۆنان ساڵەوە ڕێگایان گرتووە بۆ ئەوەی بگەنە چاوی مرۆڤ. ئەمە یەکێک لە سەیرترین ئەو شتانەیە کە کاتێک بیر لە ئاسمان دەکەینەوە، زۆر جار لەبیر دەکەین.

ئاسمان تەنها شوێنێک نییە کە ڕۆژ و مانگ و ئەستێرەکانی تێدا هەڵدێن و دادەبەزن. ئاسمان هەمیشە ئامێرێکی کاتژمێر بووە. لە کۆنەوە مرۆڤ بە سەیرکردنی ئاسمان زانیویەتی کەی کاتی کشتوکاڵ هاتووە، کەی ڕێگا دوورەکان گەرمن و کەی دەشێت بە دەریا بڕوات. ئەو کەسانەی شەوانە ڕەوەکانیان لە دەشت دەبرد، دەیانزانی کە کەشکێشان لە ئاسمان ڕووی لە خوارەوە کردووە، واتە بەیانی نزیکە. ئەو کەسانەی لە دەریا بوون، ئەستێرەی جەمەدانیان وەک ڕێنوێنی بەکار دەهێنا. ئەمانە هەموو زانیارییەکی زانستی ئاڵۆز نەبوون، بەڵکو بەشێک بوون لە ژیانی ڕۆژانە.

ئەمڕۆ زۆربەی ئێمە ئەو پەیوەندییەمان لەگەڵ ئاسماندا لەدەست داوە. ئێمە ژیانمان لە ژوورە داخراوەکاندا بەسەر دەبەین، لە ڕووناکی دەستکردی ئەو شارانەدا دەژین کە شەو وەک ڕۆژ وا دەکات، و کاتێک سەر هەڵدێرین، زۆر جار تەنها چەند ئەستێرەیەکی کز دەبینین. ئەمە تەنها بۆ ئێمە ناسراو نییە. لە ئەمریکا، لە ئەوروپا، لە ئەفریقیا و لە ئاسیا، ملیۆنان کەس هەن کە ئاسمانی شەو بە تەواوی ونیان کردووە. ئەمە بەشێک لە کێشەیەکی گەورەترە کە پێی دەڵێن «پیسبوونی ڕووناکی»، واتە ئەو ڕووناکییەی کە بەهۆی چراکانی شەقام و ڕێکلامەکان و بینا گەورەکانەوە، ئاسمان دەشێوێنێت و ئەستێرە لاوازەکان دەشارێتەوە.

بەڵام ئاسمان هێشتا بەتەواوی لە دەست نەچووە. هەر کەسێک بچێتە شوێنێکی دوور لە شار، بۆ نموونە لە کەنارێکی دەریا یان لە ناوچەیەکی چیایی، دەتوانێت ئاسمانێکی زۆر جیاواز ببینێت. لەوێ ئەستێرەکان وەک تۆزێکی زیو بڵاو نابنەوە، بەڵکو وەک ڕێگایەکی درێژ دەردەکەون. ئەوە ئەو شوێنەیە کە ئێمە پێی دەڵێین ڕێگای کاکێشان، یان ئەو ڕێگایەی کە زانایان پێی دەڵێن هێڵی شیری. ئەو ڕووناکییە لە ملیارەها ئەستێرە پێکهاتووە کە هەموویان لە یەک کاتدا ڕووناکی خۆیان بەرەو ئێمە ناردووە، بەڵام چونکە زۆر دوورن، وەک یەک تۆز دەردەکەون.

ئەگەر بتەوێت ئەو ئاسمانە ببینیت، پێویستت بە هیچ ئامێرێکی گران نییە. تەنها پێویستت بە شەوێکی ڕوون و دوورە لە ڕووناکی شار هەیە. ئەگەر بتوانیت بۆ ماوەی نیو کاتژمێر چاوت بە تاریکی ڕابهێنیت، زۆر شت دەبینیت کە پێشتر نەتدەبینی. ئەستێرەکان زیاتر دەردەکەون، هێڵەکان ڕوونتر دەبن، و هەستێک دروست دەبێت کە تۆ تەنها بیسەرێک نیت لە ئاسمانەکەدا، بەڵکو بەشێکیت لە گەورەیی ئەو شتانەی کە لە دەوروبەرتدان.

ئەم ئاسمانە هەمیشە بەشێک بووە لە ژیانی مرۆڤ. لە کۆنەوە ئەستێرەکان ناوی ئاژەڵ و ئەفسانەیان لێ نراوە، چونکە مرۆڤ پێویستی بە شتێک هەبووە کە بیری لێ بکاتەوە و بیگێڕێتەوە. ئەو ئاسمانە هەمیشە لە ئەمڕۆ ئاڵۆزتر بووە، بەڵام هەمیشە ئەوەندە گەورە بووە کە مرۆڤ هەست بە بچووکی خۆی بکات. ئەگەر ئەمڕۆ ئەو هەستە کەمتر بووبێتەوە، ئەوا تەنها لەبەر ئەوەیە کە ئێمە ئەو ئاسمانەمان لێ شاردووەتەوە.

(مەکەرەم ئیلیاس لە ئەدەبیاتەوە)

ئاسمانی ئەمشەو تەنها شەوێکی ئاسایی نییە بۆ چاوەڕوانکردنی ئەستێرەیەکی دیاری کراو. ئەمشەو ئاسمان ئامادەیە بۆ ئەوەی ئێمە بیر لە شتێک بکەینەوە کە زۆر جار لەبیری دەکەین: ئەوەی ئێمە تەنها بەشێکین لە شتێکی زۆر گەورەتر. ئەگەر بتوانیت بۆ ماوەی نیو کاتژمێر چاوت بە تاریکی ڕابهێنیت، زۆر شت دەبینیت کە پێشتر نەتدەبینی. ئەستێرەکان زیاتر دەردەکەون، هێڵەکان ڕوونتر دەبن، و هەستێک دروست دەبێت کە تۆ تەنها بیسەرێک نیت لە ئاسمانەکەدا، بەڵکو بەشێکیت لە گەورەیی ئەو شتانەی کە لە دەوروبەرتدان.

ئەم ئاسمانە هەمیشە بەشێک بووە لە ژیانی مرۆڤ. لە کۆنەوە ئەستێرەکان ناوی ئاژەڵ و ئەفسانەیان لێ نراوە، چونکە مرۆڤ پێویستی بە شتێک هەبووە کە بیری لێ بکاتەوە و بیگێڕێتەوە. ئەو ئاسمانە هەمیشە لە ئەمڕۆ ئاڵۆزتر بووە، بەڵام هەمیشە ئەوەندە گەورە بووە کە مرۆڤ هەست بە بچووکی خۆی بکات. ئەگەر ئەمڕۆ ئەو هەستە کەمتر بووبێتەوە، ئەوا تەنها لەبەر ئەوەیە کە ئێمە ئەو ئاسمانەمان لێ شاردووەتەوە.

(مەکەرەم ئیلیاس لە ئەدەبیاتەوە)

ئەمڕۆ ئەو ئاسمانەی کە هەموو ئێوارەیەک لە ڕۆژئاوا دەیبینین، ئەو ئاسمانە نییە کە ئەستێرەناسەکان ساڵانێک لەمەوبەر دەیانبینی. ئەوان ئاسمانێکیان دەبینی کە هێشتا ڕووناکی ئەو ئەستێرانەی تێدا نەگەیشتبووە زەوی، چونکە ڕووناکی زۆر ئەستێرە لە ملیۆنان ساڵەوە ڕێگایان گرتووە بۆ ئەوەی بگەنە چاوی مرۆڤ. ئەمە یەکێک لە سەیرترین ئەو شتانەیە کە کاتێک بیر لە ئاسمان دەکەینەوە، زۆر جار لەبیر دەکەین.

ئاسمان تەنها شوێنێک نییە کە ڕۆژ و مانگ و ئەستێرەکانی تێدا هەڵدێن و دادەبەزن. ئاسمان هەمیشە ئامێرێکی کاتژمێر بووە. لە کۆنەوە مرۆڤ بە سەیرکردنی ئاسمان زانیویەتی کەی کاتی کشتوکاڵ هاتووە، کەی ڕێگا دوورەکان گەرمن و کەی دەشێت بە دەریا بڕوات. ئەو کەسانەی شەوانە ڕەوەکانیان لە دەشت دەبرد، دەیانزانی کە کەشکێشان لە ئاسمان ڕووی لە خوارەوە کردووە، واتە بەیانی نزیکە. ئەو کەسانەی لە دەریا بوون، ئەستێرەی جەمەدانیان وەک ڕێنوێنی بەکار دەهێنا. ئەمانە هەموو زانیارییەکی زانستی ئاڵۆز نەبوون، بەڵکو بەشێک بوون لە ژیانی ڕۆژانە.

ئەمڕۆ زۆربەی ئێمە ئەو پەیوەندییەمان لەگەڵ ئاسماندا لەدەست داوە. ئێمە ژیانمان لە ژوورە داخراوەکاندا بەسەر دەبەین، لە ڕووناکی دەستکردی ئەو شارانەدا دەژین کە شەو وەک ڕۆژ وا دەکات، و کاتێک سەر هەڵدێرین، زۆر جار تەنها چەند ئەستێرەیەکی کز دەبینین. ئەمە تەنها بۆ ئێمە ناسراو نییە. لە ئەمریکا، لە ئەوروپا، لە ئەفریقیا و لە ئاسیا، ملیۆنان کەس هەن کە ئاسمانی شەو بە تەواوی ونیان کردووە. ئەمە بەشێک لە کێشەیەکی گەورەترە کە پێی دەڵێین «پیسبوونی ڕووناکی»، واتە ئەو ڕووناکییەی کە بەهۆی چراکانی شەقام و ڕێکلامەکان و بینا گەورەکانەوە، ئاسمان دەشێوێنێت و ئەستێرە لاوازەکان دەشارێتەوە.

بەڵام ئاسمان هێشتا بەتەواوی لە دەست نەچووە. هەر کەسێک بچێتە شوێنێکی دوور لە شار، بۆ نموونە لە کەنارێکی دەریا یان لە ناوچەیەکی چیایی، دەتوانێت ئاسمانێکی زۆر جیاواز ببینێت. لەوێ ئەستێرەکان وەک تۆزێکی زیو بڵاو نابنەوە، بەڵکو وەک ڕێگایەکی درێژ دەردەکەون. ئەوە ئەو شوێنەیە کە ئێمە پێی دەڵێین ڕێگای کاکێشان، یان ئەو ڕێگایەی کە زانایان پێی دەڵێن هێڵی شیری. ئەو ڕووناکییە لە ملیارەها ئەستێرە پێکهاتووە کە هەموویان لە یەک کاتدا ڕووناکی خۆیان بەرەو ئێمە ناردووە، بەڵام چونکە زۆر دوورن، وەک یەک تۆز دەردەکەون.

ئەگەر بتەوێت ئەو ئاسمانە ببینیت، پێویستت بە هیچ ئامێرێکی گران نییە. تەنها پێویستت بە شەوێکی ڕوون و دوورە لە ڕووناکی شار هەیە